

Time allowed : Two hours

Maximum marks : 45

ਨੋਟ : (i) ਅਪਣੀ ਉੱਤਰ-ਪੱਤਰੀ ਦੇ ਟਾਈਟਲ ਯੋਗ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਾ-ਬੰਧ/ਪਿਰ-ਬੰਧ ਵਾਲੀ ਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਾ-ਬੰਧ/ਪਿਰ-ਬੰਧ 139/A ਸਹੂਰ ਦਰਜ ਕਰੋ ਜੀ ।

(ii) ਉੱਤਰ-ਪੱਤਰੀ ਨੂੰ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਪੇਨੇ ਵਿੱਚ ਕੇ ਦੇਖ ਲਓ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਟਾਈਟਲ ਸਹਿਤ 30 ਪੇਨੇ ਹਨ ਅਤੇ ਠੀਕ ਕ੍ਰਮਬੱਧ ਹਨ ।

(iii) ਉੱਤਰ-ਪੱਤਰੀ ਵਿੱਚ ਖਾਲੀ ਪੇਨੇ/ਪੇਨੇ ਵੰਡਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਸ਼ਨ/ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ।

(iv) ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਸਹੂਰੀ ਹਨ ।

(v) ਹਰੇਕ 1 ਅੰਕ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ. 1-5 ਛੇ ਪੰਨੇ ਉੱਤਰ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹਨ । ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਲਗਭਗ 10 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇਗਾ ।

(vi) ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ. 6-10 ਹਰੇਕ 2 ਅੰਕ ਵਾਲੇ ਛੇ ਪੰਨੇ ਉੱਤਰ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹਨ । ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਲਗਭਗ 20-30 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇਗਾ ।

(vii) ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ. 11-15 ਹਰੇਕ 4 ਅੰਕ ਵਾਲੇ ਚਾਰ ਪੰਨੇ ਉੱਤਰ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹਨ । ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਲਗਭਗ 50-60 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇਗਾ ।

(viii) ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ. 16-17 ਹਰੇਕ 5 ਅੰਕ ਵਾਲੇ ਦੋ ਪੰਨੇ ਉੱਤਰ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹਨ । ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਲਗਭਗ 80-100 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇਗਾ ।

(ix) ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ. 16-17 ਵਿੱਚ 100% ਅਤਿਰਿਕਤ ਚੰਟ ਹੋਵੇਗੀ।

1. ਦੋ ਸਰਕਾਰ-ਅਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ । 1
2. C.P.C.B. ਦਾ ਪੂਰਾ ਨਾਂ ਲਿਖੋ । 1
3. ਭਾਰਤੀ ਸੰਭਾਲ ਦਾ ਕੋਈ ਇੱਕ ਢੰਗ ਲਿਖੋ । 1
4. ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਪੈਟਾਸੀਅਮ ਖਾਦ ਦਾ ਨਾਂ ਲਿਖੋ । 1
5. ਸਨਸੇਖਿਆ ਨੂੰ ਉਕਤ ਲਈ ਕੋਈ ਇੱਕ ਵਿਧੀ ਲਿਖੋ । 1
6. ਪੌਦਿਆਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਮਹੱਤਤਾ ਦੇ ਕੋਈ ਦੋ ਪਹਿਲੂ ਲਿਖੋ । 2
7. ਪਹਾੜੀ ਸਲਾਉਟ ਨਾਲ ਭੂਮੀ ਉੱਪਰ ਪੈਣ ਵਾਲੀ ਦੋ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਿਖੋ । 2

8. ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਦੋ ਮੁੱਖ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਹਨ ? 2
9. ਰਸਾਇਣਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਡੂੰਘੀ ਉੱਤੇ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ ? 2
10. ਜਨਸੰਖਿਆ ਵਾਧੇ ਦੇ ਕੋਈ ਦੋ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਲਿਖੋ । 2
11. ਕੁਦਰਤ ਵਿੱਚ ਸੰਤੁਲਨ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਨੋਟ ਲਿਖੋ । 4
12. ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਥਿਧ ਦੇ ਚਾਰ ਤਕਨੀਕੀ ਪੱਖ ਲਿਖੋ । 4
13. ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਸਮਾਜਿਕ ਪਹੁੰਚਾਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ । 4
14. ਫ਼ਸਲ ਚੱਕਰ ਦੇ ਚਾਰ ਲਾਭ ਦੱਸੋ । 4
15. ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਨੂੰ ਸਾਫ਼-ਸੁਥਰਾ ਰੱਖਣ 'ਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣਾ ਕੀ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ? 4
16. ਪੰਜਾਬ ਵਿਚਲੀ ਜੰਤੂ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਬਾਰੇ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ? 5
- ਜਾਂ
- ਨੈਸ਼ਨਲ ਐਨਵਾਇਰਮੈਂਟ ਪਾਲਿਸੀ 2006 ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਨੋਟ ਲਿਖੋ । 5
17. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਭੋਜਨ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ । 5
- ਜਾਂ
- ਭੋਜਨ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਦੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ । 5

(Hindi Version)

- ਨੋਟ : (i) ਅਪਨੀ ਉੱਤਰ-ਪੁਸ਼ਟਿਕਾ ਦੇ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਥ ਪਰ ਵਿਥ-ਕੋਡ/ਪੇਪਰ-ਕੋਡ ਵਾਲੇ ਥਾਨੇ ਮੇਂ ਵਿਥ-ਕੋਡ/ਪੇਪਰ-ਕੋਡ 139/A ਅਵਸਥ ਲਿਖੋ
- (ii) ਉੱਤਰ-ਪੁਸ਼ਟਿਕਾ ਲੇਕੇ ਠੀ ਇਸਕੇ ਪ੍ਰਥ ਸਿਨਕਰ ਵੇਖ ਲੇ ਕਿ ਇਸਮੇਂ ਗ੍ਰਾਫ਼ਟਲ ਸਹਿਤ 30 ਪ੍ਰਥ ਹੈ ਏਵਂ ਸਹੀ ਕ੍ਰਮ ਮੇਂ ਹੈ।
- (iii) ਉੱਤਰ-ਪੁਸ਼ਟਿਕਾ ਮੇਂ ਛਾਲੀ ਓਡੇ ਨਵੇ ਪ੍ਰਥ/ਪ੍ਰਥੀ ਕੇ ਪਰਥਾਵੁ ਫਲ ਕ੍ਰਿਏ ਗਏ ਪ੍ਰਸ਼ਨ/ਪ੍ਰਸ਼ਨੀ ਕਾ ਸੂਚਕਨ ਨਹੀਂ ਕ੍ਰਿਯਾ ਜਾਏਗਾ।
- (iv) ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਅਧਿਕਾਰਤ ਹੈ।
- (v) ਪ੍ਰਥੇਕ 1 ਅੰਕ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਸੰ. 1-5 ਕੁਠ ਓਡੇ ਉੱਤਰੀ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੈ। ਪ੍ਰਥੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਾ ਉੱਤਰ ਲਗਭਗ 10 ਸ਼ਬਦੀ ਮੇਂ ਠੀ।
- (vi) ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਸੰ. 6-10 ਪ੍ਰਥੇਕ 2 ਅੰਕ ਵਾਲੇ ਓਡੇ ਉੱਤਰੀ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੈ। ਪ੍ਰਥੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਾ ਉੱਤਰ ਲਗਭਗ 20-30 ਸ਼ਬਦੀ ਮੇਂ ਠੀ।
- (vii) ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਸੰ. 11-15 ਪ੍ਰਥੇਕ 4 ਅੰਕ ਵਾਲੇ ਲੰਬੇ/ਸਥੰਧ ਉੱਤਰੀ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੈ। ਪ੍ਰਥੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਾ ਉੱਤਰ ਲਗਭਗ 50-60 ਸ਼ਬਦੀ ਮੇਂ ਠੀ।
- (viii) ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਸੰ. 16-17 ਪ੍ਰਥੇਕ 5 ਅੰਕ ਵਾਲੇ ਲੰਬੇ ਉੱਤਰ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੈ। ਪ੍ਰਥੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਾ ਉੱਤਰ ਲਗਭਗ 80-100 ਸ਼ਬਦੀ ਮੇਂ ਠੀ।
- (ix) ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਸੰ. 16-17 ਮੇਂ 100% ਆਨਰਿਕ ਥਯਨ ਠੀਯੇਗਾ।

1. ਦੋ ਸਰਵਿਭਾਰਿਯੋ ਕੇ ਨਾਮ ਲਿਖੋ । 1

2. CPCB ਕਾ ਵਿਸ਼ਤਾਰ ਰੂਪ ਲਿਖੋ । 1

3. भूमि संरक्षण का कोई एक ढंग लिखो।	1
4. कोई एक पोटेशियम खाद का नाम लिखो।	1
5. जनसंख्या को रोकने की कोई एक विधि लिखो।	1
6. पीछों की आर्थिक महत्ता के कोई दो पक्ष लिखो।	2
7. परास्त्री जलाने से भूमि पर पड़ने वाले कोई दो बुरे प्रभाव लिखो।	2
8. टिक्करू विक्रम के मार्ग में दो मुख्य बाधाएँ कौन सी हैं ?	2
9. रसायनों के प्रयोग का भूमि पर क्या प्रभाव पड़ा ?	2
10. जनसंख्या वृद्धि के कोई दो मुख्य कारण लिखो।	2
11. प्रकृति में संतुलन पर एक नोट लिखो।	4
12. पर्यावरणीय प्रबंध के चार तकनीकी पक्ष लिखो।	4
13. टिक्करू विक्रम के लिए सामाजिक पहुँचों का वर्णन करो।	4
14. फसलों की अदला-बदली के चार लाभ बताओ।	4
15. आस-पास को साफ-सुथरा रखने में विद्यार्थी अपना क्या योगदान दे सकते हैं ?	4
16. पंजाब में जन्तु विविधता के बारे में आप क्या जानते हैं ?	5
अथवा	
"नैशनल एन्वायरमेंट पॉलिसी 2006" पर एक नोट लिखो।	5
17. भारत में भोजन समस्याओं के कारणों को संक्षेप में लिखो।	5
अथवा	
भोजन की संचाल की विधियों की वर्णन करो।	5

(English Version)

- Note :** (i) You must write the subject-code/paper-code 139/A in the box provided on the title page of your answer-book. <https://www.punjabboardonline.com>
- (ii) Make sure that the answer-book contains 30 pages (including title page) and are properly serialized as soon as you receive it.
- (iii) Question/s attempted after leaving blank page/s in the answer-book would not be evaluated.
- (iv) All questions will be compulsory.
- (v) Question No. 1-5 are very short answer type questions carrying 1 mark each. Answer to each question will be approximately in 10 words.

139/A-SS

[Turn over

- (vi) Question No. 6-10 are short answer type questions carrying 2 marks each. Answer to each question will be approximately in 20-30 words.
- (vii) Question No. 11-15 are long/medium answer type questions carrying 4 marks each. Answer to each question will be approximately in 50-60 words.
- (viii) Question No. 16 and 17 are long answer type questions carrying 5 marks each. Answer to each question will be approximately in 80-100 words.
- (ix) In Question No. 16-17, there will be 100% internal choice.

1. Name two omnivorous animals.	1
2. Write the full form of C.P.C.B.	1
3. Write any one method to conserve soil.	1
4. Name any one potassium fertilizer.	1
5. Write any one method to control population.	1
6. Write any two aspects of economic importance of plants.	2
7. Write any two harmful effects of paddy stubble burning on soil.	2
8. What are two main barriers in the way of sustainable development?	2
9. What is the impact of use of chemicals on the land?	2
10. Write any two main causes of increase in population.	2
11. Write a note on balance in nature.	4
12. Write four technical aspects of Environmental Management.	4
13. Describe the social approaches for sustainable development.	4
14. Write the four advantages of crop rotation.	4
15. What should be the role of students to keep the surroundings clean?	4
16. What do you know about the animal diversity in Punjab?	5
or	
Write a note on National Environmental Policy, 2006.	5
17. Write briefly causes of food problems in India.	5
or	
Describe the methods of food preservation.	5